

# KLASİK VE MODERN TÜRK İİRİNDE ANNE VE ÇOCUK İMGESİ

Yrd. Doç. Dr. Hasan AKTA<sup>1</sup>

## ÖZET

Aile, Türk kültür tarihinde ve sosyal hayatında önemli bir rol oynar. Ailenin merkezinde daima çocuk vardır. Çocuklar, toplumsal hayatta geleceğin garantisi olarak görülürler. Bu bağlamda her aile çocuklarını belli ilkelere göre yeti tirmek ve topluma kazandırmak ister.

Edebiyat, psikoloji ve sosyoloji bilimlerinin topluma yaptığı çok önemli katkılar vardır. Bunun yanında şiir de çocukları psikolojik ve ahlaki olarak hayata hazırlayarak oldukça önemli bir fonksiyonu yerine getirir. Şairler, bu nedenle şiirlerinde çocuklara yer vermekte çok hassastırlar. Şairler, divan şiirinden günümüz modern şiirine, çocuklara bazı alegorik özellikler yüklemi lerdir. Onlar, çocuklarla ilgili ilginç hayaller ürettiler. Divan şiirindeki çocuk teması, modernle me çerçevesinde de şiir ve dönüşüme uğramasıyla beraber çok ilginç imgelerle günümüz şiir dünyasında da devam etmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Klasik şiir, Modern şiir, Türk şiiri, Çocuk

---

<sup>1</sup> Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yortsavulhaktas@hotmail.com

---

# CHILD THEME IN CLASSICAL AND MODERN TURKISH POETRY

## ABSTRACT

Family plays a significant role in history of Turkish culture and social life. And child is always in the focal point of family. Children are seen as guarantee of future in social life. In this context each family intend to bring up their children according to some certain principles and to gain them to society.

Sociology, psychology and science of education have important contributions in bringing them to society. Beside this, poetry has a quite different function in making children ready to life as psychologically and morally. Because of that, poets are very sensitive to give place to children in their poems. Our poets, loaded some allegorical features to children from Dîvan poetry to modern poetry of nowadays. They produced interesting images about children. In ancient Turks, each male child borns as a lover while each female child borns as a beloved. This event is also valid in present-day. The theme of child in Dîvan poetry takes part in our world of poetry with very interesting images by changing and transforming with modernization corona.

**Key words:** Classical Poetry, Modern Poetry, Turkish Poetry, Child.

## Giri

Estetik açıdan bakacak olursak iiri, çocu un hayal dünyasında gezen bir aynaya benzetebiliriz. Bu aynanın içerisinde üphesiz ki anne ile çocuk birlikte yer alır. Çocu un anne rahmine dü ü ünden dünyaya geli ine kadar olan ve hayat boyu süren bu ömür yolculu u iirsel bir yolculuktur. te bu yüzdendir ki çocukları annelerinden ayrı dü ünemeyiz. Hepsinin hayatta bir kar ılı ı vardır. Nine geçmi in, anne anın, çocuk ise gelece in, di er bir deyi le umudun imgesidir. Nine efkatin, anne merhametin, çocuk masumiyetin sembolüdür. Anne ile çocuk ayrılmaz bir bütünün parçaları oldukları için ikisini birlikte ele alma zarureti vardır. Anne olmadan çocu un, çocuk olmadan annenin bir kar ılı ı yoktur. te bu yüzdendir ki çocuk anneyle, anne de çocukla kar ılık ve anlam bulur. airi yeti tiren annedir. te bu yüzden öncelikle klasik ve modern iirde çocuktan önce anne imgesine yer vermeyi bir zorunluluk olarak telakki ediyoruz.

Klasik dönem iirinde anne, daha çok Farsça *mâder* ve Arapça *vâlîde* sözcükleriyle anılır ve genellikle herhangi bir benzetmeye konu olmaz. A ı ın annesi genelde mu lâktır. Duruma göre çok çe itli unsurların anne olabildiklerine tanık oluyoruz. Mesela *anâsır-ı erbaa* denilen her bir unsurun (toprak, su, ate , hava) ayrı ayrı anne olduklarını görüyoruz. Çünkü â ık, ismi geçmeyen bir anne tarafından efkatle ve gözya ıyla beslenir. A ı ı gözya ıyla besleyen bazen annesi, bazen de dadısıdır. Anne, klasik divan iirinde sönük ve soyut tiplerden iken, modern iirde somut karakteristik varlıklardan birisidir. Annenin eski ve yeni iirde klasikle mi belli bir misyonu yoktur. Anne, eski iirde ne kadar karikatürize bir varlıksa, modern iirde o kadar sahici, somut ve ya ayan etken bir öznedir.

Her airin hayatında annenin önemli bir yeri ve anlamı vardır. Bugün ço u me hur olmu isimlerin air olmasının altında yatan müessir faktör, gönüllerinde yer eden güçlü anne imajının olmasıdır. Hele annelerin, genç ya ta daha çocukları küçükken ölmeleri ve çocuklarını öksüz bırakmaları bu küçükük yürekleri airli e hazırlamı tır. Örne in Tevfik Fikret, 12 ya ında öksüz kalmı tır. Bu durum, bir ıstırap olarak onun çocuk yüre inde ve iirinde kar ılık bulmu tur. Onun, ermin'e yazdıklarında öksüz olu unun derin izlerini görürüz. Ahmet Ha im de annesini küçük ya ta yitirenlerdendir. iirlerindeki karamsarlı ın bunda büyük bir rolü oldu u muhakkaktır. Yahya Kemal de annesini çok küçükken yitirmi tir. Yahya Kemal'in air olmasında bu duyguların büyük tesiri vardır. iirlerinde anne imgesine en çok yer veren airlerimizden birisi de Ziya Osman Saba'dır. Elbette airin bilinçaltında bunun anneyle ba lantılı bir kar ılı ı vardır. Behçet Necatigil'in de annesini küçük ya ta yitirdi ini ve bu duruma iirlerinde zaman zaman atıfta bulundu unun altını çizmek isteriz.

Anne, modern dönemde pek çok şiir kitabının isminde yer almıştır. Bir süre Türkiye Yazarlar Birliği başkanlığı yapan eski mebus şairlerimizden Mehmet Atilla Mara . 1983 yılında yayınladığı bir kitabına *Aney* adını vermiştir. Ali Yüce'nin büyük bir ustalık ve naif bir çocuk duyarlılığı ile 1985 yılında *Anamı Arıyorum* adıyla nerettiği şiir kitabı çocuk imgelerinin harmanlandığı bir eserdir. Bu kitabın özellikle çocuklar için hazırlandığını altını çizmek gerekir. Mehmet Yağın ise, annesinin ölümü üzerine 1986 yılında yayınladığı *İlk Merdiven* adlı şiir kitabını tamamen anne izleni üzerine oluşturur. İkinci Yeni akımı içinde yer aldığı şiirlerinde genellikle politik ve güncel olayları eleleyen, Kemal Özer, 1995 yılında yayınladığı bir şiir kitabını *Oğulları Öldürülen Analar* adıyla piyasaya sürmüştür. Batı gizlerinin cesur şairi Leyla Ahin, 1991 yılında yayınladığı bir şiir kitabına *Çama acıyı Bekle Annemi* adını münasip görmüştür. Kıbrıs kökenli olan ve ikinci Yeni çizgisinden toplumcu konulara kadar tematik şiirler üreten Fikret Demirel, 1992 yılında yayınladığı şiir kitabına *Hüzün Ana* adını uygun görmüştür. Şiirleri *Adam Sanat*, *Gösteri*, *Şiir Atı*, *Öküz*, *Deli*, *Sombahar* gibi dergilerde yayınlanan çağdaş Türk şiirinin en bohem ve en marjinal şairi küçük skender, 1996 yılında yayınladığı *Güzel Annemin Hayal Gücü* adlı kitabıyla şiirdeki aykırı tavır ve üslubunu sürdürmüştür. *Kelime* ile *Varide* dergilerinin kurucusu unu ve sahipliğini yapan Murat Kapkır, 1998 yılında yayınladığı *Anne Ben Artık Yiyim* adlı kitabı ile annesini sağlıklıından haberdar etmiş ve gerekli mesajı vermiştir. Hidayet Karakuş'un *Konu Benimle* (1998) adlı kitabında da anne önemli bir yer tutar. 1970 Kuşağı şairlerinden birisi olarak tanınan ve kültürel anlamda bir Akdeniz duyarlılığı geliştirmeye çalışmış Ahmet Erhan, 2001 yılında şiirlerini *Bugün de Ölmedim Anne* adını verdiği bir kitapta toplamıştır.

Klasik şiirde ise eyhüslâm Yahya (1552-1592), anneyle ilgili şöyle bir imge çizer:

*Mehd-i âh üzere binüper etfâl-i gonca âd-kâm*

*Anları tahrîkde der-kâr olur bâd-ı imâl* (Kavruk 2001: 250).

eyhüslam Yahya, gonca'yı bebeğe, gül dalını bebeğe, kuzey rüzgârını ise bebeği sallayan anneye benzetir.

Annesini daha küçücük yaşında iken yitiren ve bir yürek/gönül şairi olan Ahmet Haşim (1884-1933), *Sensiz* adlı şiirinde annesiyle birlikte geçirdiği çocukluğundan şöyle bir kesit sunar:

*Annemle karanlık geceler bazı çıkardık.*

*Bo lukta denizler gibi yokluk ve karanlık*

*Sessiz uzatır tâ ebediyetlere kollar... (Ahmet Ha im 1987: 111).*

Ahmet Ha im, bu iirde ayrıca annesinin ölümüne de bir atıfta bulunarak karanlık etrafında varlık ve yoklu u sorgular. Annesizlik onu hayli etkilemi ve kendisini romantik ve melankolik hallere sokmu tur. Yine de airin gönüü varlı ve ona ba lı olarak annesinin sonsuzlu undan yanadır.

Modern mistik iirin ekol isimlerinden Necip Fazıl'ın air olarak yeti mesinde annesinin büyük rolü vardır. Necip Fazıl (1904-1983), *Anneci im* adlı iirinin bir ünitesinde annesini romantik bir atmosfer içinde öyle anar:

*Ak saçlı ba mı alıp eline,*

*Kara hülyalara dal anneci im.*

*O titrek kalbini bahtın yeline,*

*Bir ince tüil gibi sal anneci im. (Kısakürek 1976: 208).*

Burada Necip Fazıl'ın annesini bir air olarak ne kadar naif ve estetik bir tarzda resmetti ine dikkat çekmek isteriz. Annenin imajı, ya lı olu u ve mü fik bir kalbe sahip olu udur.

Fazıl Hüsnü Da larca (1914-2008) nın *Yıldız Uçurtma* adlı iirinde annesi çocu u uyutmak üzeredir:

*Annem*

*Hadi tek ba ma*

*Uyu bakalım der geceleyin*

*Görmeden*

*Elindeki pırpır uçurtmayı (Soysal 1988: 148).*

Da larca, annesinden kaçırıtı ı uçurtmanın mutlulu u ile uyumaya gönülden razıdır. E er annesi görüp de elindeki uçurtmayı alacak olsaydı mutsuz olarak

uyuyacaktı. Zira oyuncaklar çocukların en mutlu oldu u hususi dünyanın karikatürleridir.

Haydar Ergülen (1956-...?), *Anne* adını vermiş oldu u iirinde anne ve çocuk ili kilerini kozmik bir bakı açısıyla öyle sorgular:

*sahi senden mi do dum anne*

*yollar nehirler ku luk vakitleri dururken*

*bir insandan mı do ar bir çocuk* (Ergülen 2002: 11).

air, gerçekten kendi annesinden (bir çocu un bir anneden) do up do madı mı bildi i hâlde bilmezlikten gelerek iki tecahül-i arif sanatı yaparken, bir taraftan da bir hayret imgesi çizer.

Klasik Osmanlı iirinde en çok geçen tiplerden biri de çocuktur. Osmanlı döneminde çocuklarla ilgili müstakil eserler de yazılmış tır. İnsan hayatının bütün dönemlerini konu edinen ya nâmelerde çocukluk dönemiyle ilgili özellikler yer alır (Çelebio lu 98: 367). Bunun yanında lisan-ı sübyan adıyla çocuk dilinde yazılmış müstakil iirler de mevcuttur (Çelebio lu 98: 489). Yalnız bunların sanat de erlerinin dü ük oldu unun altını çizmek gerekir. Ayrıca bazı mesnevilerde çocuklarla ilgili yazılmış bölümlere de rastlamak mümkündür. Leyla ile Mecnun gibi efsanevi a k kahramanlarıyla ilgili mesneviler de kahramanların çocukluklarından itibaren ba lar. Osmanlı sosyal hayatında çocu un önemli bir yeri vardır (Akta 2002: 17). Sosyal hayatta oldu u kadar iirde de çocu un önemli bir yeri vardır. Osmanlı iirinde çocu un olmadığı iirlerdeki Oryentalist iddia hiç de do ru de ildir. Bu konuda imdiye kadar yapılan çalı malar bizim bu tezimizi do rular mahiyettedir (Deniz, 2006: 145-157). Çocuk, divan iirinde genellikle Arapça *tıfl* sözcü ü ile kar ılanır. Divan iirinde çocuk bazen sevgilidir, çünkü onun çocukça davranı ları vardır. Ayrıca a ı n gözünde hiç büyümedi i için sürekli bir çocuk olarak kalmaktadır. Bazen de çocuk, a ı n bizzat kendisi olabilmektedir. Çünkü â ik/ air sürekli sevgilinin merhametinden yoksun oldu u için kendisini bir yetim olarak görür. A ı n canı ve gönü de çocuk sayılır. Klasik iirde soyut anlamlarla örülü olan çocuk, ça da iirde ete kemi e bürünmüş bir hâlde oldukça somuttur. Geçmiş ten bugüne ve bugünden de gelece e kapı açmak ancak ve ancak çocuklarla mümkündür. Bunun bilincine eri en iirlerin pek ço u iir kitaplarının isimlerinde çocuklara yer vermiş lerdir. Milli Edebiyat akımı içerisinde ismi anılan brahim Alâettin Gövsa, ilk olarak 1911 yılında *Çocuk iirleri* adını verdi i kitabıyla edebiyat piyasasına çıkmış tır. Genellikle toplumcu çizgideki iirleriyle tanınan İhami Bekir Tez, 1927 yılında yayınlamış oldu u iir kitabına *Hayat Bilgisine Göre*

*Çocuk İirleri* adını vermiş tir. Asker kökenli İairlerden Mehmet Kıyat, 1963 yılında *Çocuk Kentler Gerçe i* adında bir İir kitabı yayınlamıştır. Kendine özgü epik ve lirik İirleriyle dikkati çeken ve hemen her konuda İirler yazan Fazıl Hüsnü Da larca, 1940 yılında yayınladığı ikinci İir kitabına *Çocuk ve Allah* adını vermiş tir. Da larca, daha sonra çocuklarla ilgili olarak 1974 yılında *Yeryüzü Çocukları* ve 1976 yılında da *Yanık Çocuklar Koçaklaması* adıyla iki İir kitabı daha yayınlamıştır. Da larca, *Çocuk ve Allah* İirinde; çocuğun aynasında Allah'ı, Allah'ın nazarında ise çocukları açılmışlar. Bu Allah'ı çocukta, çocuğu Allah'ta açıklamaktır. Bu bağlamda Allah, sanatçı ve çocuk arasında sıkı ve sıkı olduğukadar da komplike bir ilişki vardır. Yaratıcılık; Allah, sanatçı ve çocuğun ortak noktasıdır. Bu bakımdan "Allah" ve "Çocuk" ismi bir İir kitabı için oldukça manidar sayılmalıdır. Da larca, " *İir benim ikinci annemdir*" diyen İairdir. Modern İirde çocukların dünyasına ilk giren İair üphesiz ki Fazıl Hüsnü Da larca'dır. Arkaik talikasıyla çocuklara modern hediyeler taşıyan odur. En çok çocuk İiri yazan da odur. O çocuklar için kozmik bir İir âlemi kurmuş tur. Bu kozmik evrende yalnızca Allah'ın ve çocukların olduğuyalnızlık ve özgürlük imgesi orijinal bir imgedir. Bu, çocuk ruhunun aktiviteleriyle oyuncaklarla kurulan bir dünyadır. İair hayalindeki ulusu da çocuklarla kurar ve " *te/benim ulusum/Çocuklar*" der. Da larca, " *Çocuk severli İim İir severli İime e İittir*" diyerek İairden ve çocuklardan yana e İit tavır ortaya koyar. Halk İiri geleneğinden modern ve toplumsu İire yönelen Ceyhan Atuf Kansu, 1941 yılında yayınladığı İir kitabına *Bir Çocuk Bahçesinde* ve 1946 yılında yayınlamış olduğueserine de *Çocuklar Gemisi* adını verir. İirlerinde madde ve ruh çatışması, Batı emperyalizmine karşı Doğuy protestosu gibi diyalekt konuları İileyen Cahit Zarifo lu, 1967 yılında yayınladığı ilk kitabına *aret Çocukları* adını vererek çocukları sosyal ve ideolojik anlamda İi aretler. Özel bir bankadan emekli olan ve bazı İir ödülleri de alan Oya Uysal, 1976 yılında yayınladığı bir İir kitabına *Sava Çocukları* adını vermeyi tercih eder. İirleriyle birlikte yazmış olduğuyTürkçe sözlüklerle tanınan Ali Püsküllüo lu, 1977 yılında *Çocuklara akacı İirler* adında bir kitap yayınlamıştır. İnsanların günöbirlik sorunlarına e ilmesini bilen ve ayrıntıların İairi olarak tanınan İmail Uyaro lu, 1977 yılında yayınladığı bir İir kitabına *Çocuk ve İir* adını verirken çocuklardaki " İiriyete" ve İirlerdeki çocuk imgesine dikkat çeker. Çe İitli dergilerde sanatçılarla yaptığıkonu malarla tanınan Muazzez Menemencio lu, 1980 yılında yayınladığı İir kitabına *Dünya Çocukların Olacak* adını vererek çocuklarla ilgili ütöpik bir beklentiye imza atar. Gelenekselci İir damarını toplumsu bir bakış açısıyla yeniden yorumlayan Abdölkadir Budak, 1981 yılında yayınladığı çocuk İirlerini içeren kitabına *Bir Güll Çocuk* adını vererek çocukları botanik ve eylemsilik yönünden tevriyeli olarak ele alır. Pastoral hayatı anlatan İirleriyle tanınan ve 1984 *Vedat Güler İir Ödülü*'nü kazanan Metin Güven, 1982 yılında yayınladığı İir kitabına *Güvercin Yüreğinde Güll Renkli Çocuklar* adını vermiş tir. *Yarın* dergisinin yöneticileri arasında yer alan ve insanlık tarihinin birikim ve de İirlerini dile getiren

mimar airlerimizden Ali Cengizkan, 1982 yılında yayınladı ı bir iir kitabına *Çocuk Ömrümüz* adını verirken ömrün her ya ta çocuksulu u gibi önemli alanlara göndermelerde bulunur. Ses ve müzik yerine sürekli olarak anlam kaygısı gütmesine ra men anlamca kapalı iirler yazan ve günümüzün önemli airlerinden birisi olan lhan Berk, 1984 yılında yayınladı ı iir kitabına *Çocuk ve Delta* adını vererek insan ömrünün çocukluktan itibaren çatallandı ına dikkat çekmek istemi tir. Toplumcu bir mizah anlayı ıyla tarihsel çizgiden kalkarak ironiye kadar uzanan bir yelpazede iirler yazan M. Zeki Gezici, 1985 yılında yayınladı ı bir kitabına *afak Yüzlü Çocuklar* adını vererek çocuklardan dünyanın siyasal gelece ine dair beklenti içerisindedir. Tarih ile mistisizmi kendine özgü aykırı bir tavırla toplumsal ba kaldırı oda nda bulu turan Hüseyin Avni Cinozo lu, 1985 yılında yayınladı ı bir iir kitabına *Göçebe Bir Çocu un Dü ler Defteri* adını verirken çocuklarla ilgili sosyal bir alana ve probleme vurgu yapar. Kurucusu oldu u Çocuk Vakfı ile vakfın yayınevini yöneten ve en çok çocuk iirleriyle tanınan Mustafa Ruhi irin, 1985 yılında yayınladı ı bir iir kitabına *Bebe in Duası* ve 1989 yılında yayınladı ı bir ba ka kitabına da *Çocuk Kalbindeki Ku* adını verirken dinsel ve mistik alanları yoklar. Milliyetçi bir çizgide yer alan ve daha çok tabiat temalı iirleriyle dikkati çeken Co kun Ertepinar, 1986 yılında *Çocuklar ve Papatyalar* adını vermi oldu u bir iir kitabı yayınlamı ve çocuklarla çiçekler arasında bir ba da ıklık kurmu tur. slamî çizgideki tavır ve duru uyla tanınan mebus airlerimizden Avni Do an, 1986 yılında yayınladı ı ilk iir kitabına *Ortado u Çocukları* adını verirken tarihsel ve siyasal anlamda Ortado u çocuklarını i aretler. *kindi Yazıları, Albatros, Dirili ve Dergâh* dergilerinde iirleri yayınlanan hukukçu airimiz Mevlana dris, 1987 yılında yayınladı ı *Ku Renkli Çocuklu um* adlı kitabıyla iir dünyasına adım atmı ve üstelik bu kitabıyla *1987 Gökyüzü Yayınları Çocuk Edebiyatı Ödülü*'nü de almı tir. Garipçiler çizgisinde iire nükte ve espriyi getiren kinci Yeni sempatizanı toplumcu air Can Yücel, 1988 yılında yazmı oldu u bir kitaba *Çok Bi Çocuk* adını vermi tir. Can Yücel'in iir serüveninde çocukların önemli bir yeri vardır. airin bu kitabı ba tan sona çocuk imgeleriyle in a edilmi tir. Unutulmamalıdır ki Can Yücel'in hayata kar ı hep çocukça bir bakı ı olmu tur. O, “çocuklar” gibi kelimeleri her kö esinden kıvrarak bamba ka bir kılı a ve kimli e sokmu tur. Dünyaya çocukça bakabilmek, elbette masum, airane ve barı çıl bir bakı tur. Türk toplumunun geçirdi i sosyal de imi geleneksellik ile modernizmin ortak paydasında bulu turan Hüsrev Hatemi, 1990 yılında yayınladı ı iir kitabına *Grili Çocuk* adını verirken toplumdaki ara renklere dikkat çekmek istemi tir. Toplumcu görü ler do rultusunda iirler yazan Adnan Yücel, 1991 yılında yayınladı ı bir iir kitabına *Ate in ve Güne in Çocukları* adını verirken mitolojik ve siyasal alanları adımlar. Röportaj ve mizah yazılarıyla da tanınan Cezmi Ersöz, 1991 yılında yayınlanan ilk iir kitabına *ehirden Bir Çocuk Sevdin Yine* adını verirken kent romantizmini iir dünyasına ta ır. *Türkiye Yazarlar Sendikası* genel sekreterli i



yapan ve aslen tiyatro kökenli olan air *Melisa Gürpınar*, 1992 yılında yayınladı ı bir kitabına *Çocuklu um ve Ölüümüm* adını verirken hayatı diyalektik yönden okumaya çalı ır. *Varlık, Adam Sanat, Milliyet Sanat, Yazılı Günler, Yeni Yaprak, Hi t* gibi dergilerde iirleri yayınlanan ve pek çok ödülün sahibi olan tabip airlerimizden Altay Öktem, 1992 yılında yayınladı ı *Eski Bir Çocuk* adlı kitabıyla edebiyat âlemini selamlamı tır. Grafiker ve ressam olarak ya amını sürdüren, *Ütopya, Do u ve Ayane* gibi dergilerde iirleri yayınlanan *lhami Atmaca*, 1993 yılında yayınladı ı ilk iir kitabına *O Çocuklar Öyle Mahzun A lamaya Gittiler* adını verirken duygusallı nı bize olanca gücüyle hissettirir. Tarihsel bir çizgiden toplumsallı a uzanan iirleriyle tanınan Ahmet Telli, 1994 yılında yayınladı ı bir iir kitabına *Çocuksun Sen* adını verirken büyüklerin çocuksulu unu irdeler. Tabip airlerimizden Hakan Savlı, 1995 yılında yayınlamı oldu u *Unutulmu Çocukluk Eskizleri* adlı ilk kitabıyla iir dünyasına girmi , hem 1994 Sabri Altunel Ödülü'nü ve hem de 1995 Cemal Süreya Ödülü'nü almı tır. A abeyi Ataol Behramo lu ile birlikte çıkardıkları *Militan* dergisi ile *Soyut, Gerçek ve Halkın Dostları* gibi dergilerde iirleri yayınlanan 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra vatanda lıktan çıkartılan ve ancak 1996 yılında Türkiye'ye dönebilen Nihat Behram, 1996 yılında yayınladı ı bir iir kitabına siyasal bir sesleni le *Hey Çocuk* adını verir. Hazırladı ı, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi* ve *Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi* ile adını duyuran hsan I ık, 1996 yılında yayınlamı oldu u iir kitabına *Akdeniz Kıyısında Bir Çocuk* adını vermi tir. *Dü çınarı* dergisini kuran ve yöneten Türk iirinin slamcı berberi Nurettin Durman, 1998 yılında yayınladı ı bir iir kitabına *Ho çakal Hüzümbaz Çocuk* adını verirken duygusallı nı ve romantikli ini ele verir. iirlerinin yanı sıra deneme ve çevirileriyle de tanınan Ayten Mutlu, 1999 yılında yayınladı ı bir iir kitabına *Çocuk ve Ak am* adını verir. Garip iiri ile kinci Yeni'yi birle tiren bir tavır içerisinde oldu u söylenen Sunay Akın, 1999 yılında yayınlamı oldu u bir iir kitabına *Önce Çocuklar ve Kadınlar* adını vermi tir. Duygusal içerikli, saf ve pürüzsüz bir dil i çili i ile dikkati çeken akademisyen airlerimizden hsan Sezal, 2000 yılında yayınladı ı bir iir kitabına *Çocuk Ku ları* adını verirken iirin maveratik alanlarında dola ır. airli inin yanında foto rafçılıkla da u ra an Selma A abeyo lu, 2000 yılında yayınladı ı bir iir kitabına *Gecikmi Bir Çocuk* adını verirken hayatta önemli eylere geç kalmı lı nı trajedisini sorgular.

Günümüz iiriyle klasik iir arasında metinlerarası bir ba lantı kurmak amacıyla eski iirden bir örnek verecek olursak, her iki iir arasındaki imgesel ba lantıları kurmu oluruz. Bu ba lamda divan airi Hayâlî Bey (1694-1557), ihtiyarların çocukla masını u çarpıcı imgeyle verir.

*Tıfl gibi lû'b için bir hâne âbâd eylesek*

*Girmeden içine virân eylerüz âbâdumuz* (Kurnaz 1987: 179).

Hayâlî Bey, bu beyitte ihtiyarların çocukla masına dikkat çekerken, onların ço u kez çocuklar gibi ne yaptıklarının uurunda olmadıklarına vurgulama yapar.

Uluslararası üne sahip toplumcu gerçekçi/fütürist airlerden Nazım Hikmet (1901-1963), gelecek için çocuklara moral verme misyonunu üstlenmiştir. Dünya bozulmuştur. airin çocuklara umut vermesi gereklidir:

*Güzel günler görece iz çocuklar, / güne li günler / göre / -ce iz... / Motorları maviliklere sürece iz çocuklar, / ııklı maviliklere sürece iz çocuklar, / Açtıkmıydı hele bir / son vitesi, / adedi devir / Motorun sesi. / Uuuuuuuuy! çocuklar kim bilir / ne harikûlâdedir / 160 kilometre giderken öpümesi... / Hani imdi bize / cumaları, pazarları çiçekli bahçeler vardır, / yalnız cumaları / yalnız pazarları... Hani imdi biz / bir peri masalı dinler gibi seyrediyoruz / ııklı caddelerde ma azaları, / hani bunlar / 77 katlı yekpare camdan ma azalardır. / Hani imdi biz haykırırız / Cevap: / açılır kara kaplı kitap: / zindan... Kayı kapar kolumuzu / kırılan kemik / kan. / Hani imdi bizim soframıza / haftada bir et gelir. / Ve / çocuklarımız i ten eve / sapsarı iskelet gelir... / Hani imdi biz.../ nanın: /güzel günler görece iz çocuklar / güne li günler / göre-/-ce iz. / Motorları maviliklere sürece iz çocuklar, / ııklı maviliklere / süre- / -ce iz... (Nazım Hikmet 2007: 206).*

Nazım Hikmet, gördü ü rüyanın gerçekle ece i varsayımı ile oldukça iyimserdir. Ona göre dünyadaki adaletsizlikler ve sömürüler sosyalizm ile bir gün son bulacaktır. Bu yüzden çocukların umutlu olması gerekir. iirde adaletsiz bir ekilde sömürülerek çalı tırılan çocuklar ele alınmıştır.

Nazım Hikmet, *Nerden Gelip Nereye Gidiyoruz* adlı iirinin bir ünitesinde de çocuk mihverli olarak dünyayı öyle de erlendirir:

*Çocukların avuçlarında günlerimiz sıra bekler,  
günlerimiz tohumlardır avuçlarında çocukların,  
çocukların avuçlarında ye erecekler.* (Nazım Hikmet 1989: 149).

Nazım Hikmet, çocukların gelece in umudu oldu una dair siyasal beklentisini bu dizelerde de sürdürür. Nazım Hikmet'e göre çocukların avuçlarında güzel günler ye erecektir. Çocukların avuçları bu dizelerde bereketli toprak metaforu olarak kodlanmıştır.

Toplumcu gerçekçili in öncü isimlerinden Sabahattin Ali (1907-1948), *Terkib-i Bend* adlı klasik gelene e ba lı olarak in a etmi oldu u iirinin bir beytinde kendi çocuklu unu merkeze alarak bir imge üretir:

*Biz imdi küçük bir çocu uz âciziz ammâ*

*Çok mertebe var kîse-i memlû-yı emelde* (Sabahattin Ali 1983: 193).

air küçük bir çocuktur ve acizdir, fakat emel dolu kesede çok mertebe vardır. Sabahattin Ali, nikbin bir yakla ımla kendi çocukluklarının gelecek için ümit vaat etti ini vurgular.

Küçük nesnelerin büyük airi Behçet Necatigil (1916-1979), *Gülü leri* adını vermi oldu u iirinde anne ve babanın birbirlerine olan sevgisinin çocu a yansıyı ını öyle ele alır:

*Uyusunda, uyanık, seyredilen bir çocuk*

*Gülümser masum.*

*Yıllar sonra bilece i yakınlı ı o ya ta,*

*Anne baba arasında adlandıramadı ı*

*Bakı ları, ilgiyi imdiden anlar da*

*Gülümser*

*Bilirim.”* (Necatigil 1981: 248).

Necatigil'in bu dizelerinde anne babanın arasındaki cinsi sıcaklı ın, aile atmosferinin çocu un belle inde nasıl yer etti i ifade edilir. Çocu un bu sıcaklı ı görmesi için uyanık olması, yani gözünün açık olması gerekmez. Bu paradoksal bir anlatımdır. Yani pedagojik olarak sevgi dolu bir çocukluk, sevgi dolu bir ergenlik demektir. Çocu u yeti tirip onu toplumda kâmil insan kılmanın yolu sıcak bir aile sevgisinden ve sa lıklı bir ili kiden geçmektedir.

Cahit Külebi (1917-1997) ise *Çocuklar* adlı iirinde çocukları bir nazlı ku a benzetir:

*Bir nazlı ku a benzer*

*Çocuk dedi in.*

*Ev ister ekmek ister,*

*Öpülmek ok anmak ister. (Külebi 1996: 85).*

Cahit Külebi, alıntılanan bu dörtlü ünde aile ve çocuk ili kisine de inir. Cahit Külebi, iirinin bu ünitesinde bir anlamda çocuk psikolojisini naif bir ekilde de ifre eder. Nazlı ku a benzeyen çocuklar mutluluktan uçmak ister. Onları mutlu edecek en önemli ey sıcak bir yuva ve sevgidir.

İkinci Yeni iirinin önemli isimlerinden İhan Berk (1918-2008), *Müslümanlar* adını vermiş oldu u bir iirinin bir ünitesini Müslüman çocuklarına ayırır:

*Uzak bahçelerde sala veren Müslüman çocuklar var*

*Selam kadar engin ve sonsuz hikâyeler söylemesini bilirler” (Berk 2007: 72).*

İhan Berk, Müslüman çocuklarını uzak bahçelerde salâ veren müezzinlere benzetir. Çocukların tıpkı müezzinler gibi salâ okumaları önemli bir siyasal misyonu üstlendiklerinin bir göstergesidir. Çocuklar, kendi ya ıtları çocukların cenazelerine salâ okumaktadır, çünkü çocuk ölülerine salâ okuyacak yeti kinler kalmamıştır. Çocukların, çocuk ölülerini için salâ okudu u co rafya Filistin'dir. aire göre bu çocuklar sonsuzluk (ölüm/ölümsüzlük) hikâyesini anlatırlar. Bu çocuklar zulme karşı direnen çi tarihi misyon sahibi çocuklardır.

Türk iirinin kaptanı olarak tanınan Atilla İhan (1925-2005), *Ben Sana Mecburum* adlı iirinin bir ünitesinde sevgili merkezli olarak çocuklara öyle yer verir:

*belki haziran'da mavi benekli çocuksun*

*ah seni bilmiyor kimseler bilmiyor*

*bir ilep sızıyor ıssız gözlerinden*

*belki ye ilköy'de uça a biniyorsun*

*bütün ıslanmış sını tüylerin ürperiyor*

*belki körsün kırılmı sın telâ içindedin*

*kötü rüzgâr saçlarını götürüyor* ( İhan 1994: 101).

Attila İhan, burada sevgilisini, “hazıranda mavi benekli bir çocuk” olarak dü ünür. İir burada sevgilisinin çocuklu unda mavi benekli elbiseler giydi ini mecaz-ı mürsel yoluyla anlatır. Mavi benekli elbiseler içinde oynayan nostaljik bir çocuk imgesi kullanılmı tır. İir, sevgiliyi mazide masum bir çocuk olarak tahayyül etmektedir. Aynı zamanda bu çocuk pek de tekin olmayan bir atmosferde ya amaktadır. A layan, ürperen, saçları kötü rüzgârlar tarafından taranan bir çocuktur bu. İirdeki “rüzgâr” sözcü ünü tevriyeli olarak dü ünecek olursak içinde ya anılan zaman dilimine duyulan güvensizli e de bir atf (tariz) oldu unu fark ederiz.

Sedat Umran (1926-...?)’ın İirinde de çocukların özel bir yeri vardır. Umran, *Çocuk ve Deniz* adlı İirinde çocuk rüyalarıyla ilgili öyle bir imge üretir:

*Çocuklar sırtlarında kur un i lemez gömle i dü lerin* (Umran 1998: 43).

Sedat Umran’ın İiri her gün yeniden do an bir çocuktur. İir, İirinde ölümü bile dirili olarak yorumlayarak, onu çocukların gözünde bir ölene dönü türür. Çünkü çocukların gözünde ölüm “attaya gitmek”tir.

İirlerini *Bütün Yort Savullar* adlı bir kitapta toplayan Ece Ayhan’ın *Bakı sıız Bir Kedi Kara* adlı eserinin ortak paydası genel olarak çocuktur. Ece Ayhan (1931-2002), bu kitabında yer alan *Bir Foto rafın Arabı* adlı İirinde sosyal hayatın çıkmazlarında “ya ama gerillalar gibi direnen çocuklar”ı anlatır.

*plere dizili çiçekler ve çocuklar, gül kurusu. Ama nasıl da büyüliümü üm o zamanlar, bir pericik yüzünden bakılamazmı ...* (Ayhan 1994: 175).

Bu İirdeki olu turulan çocuk imgesi bir anlamda sokak çocuklarının panoramasıdır. Bu çocuklar seçkin nesnelere arasında ya adı ımız hayatın gizli özneleridirler. Ece Ayhan, *Meçhul Ö renci Anıtı* adlı bir ba ka İirinde çocukların kalbinde muhayyel çocuklar resmederken sosyal bir yarıya parmak basar:

*Her çocu un kalbinde kendinden daha büyük bir çocuk vardır* (Ayhan 1994: 21).

Ece Ayhan, bu İirinde çocukların gelece in in acıları oldu unun altını çizer. Fakat kendi kalbinde kendinden büyük bir çocuk ya atan çocuk kendi çocuklu unu ya ayamaz. Ece Ayhan, *Yort Savul* İirinde de tarihi dü z bir mantıkla okumaya

çalı an çocukların yeryüzünün muhtelif kö elerine nasıl da ıtıldıklarını öyle sorgular:

*Bir, Yeryüzüne nasıl da ılmı tır*

*Tarihi düzünden okumaya ayaklanan çocuklar? (Ayhan 1994: 15).*

Birbirlerinden haberi olmayan çocuklar elbette ki tarihi düzünden okuyacaklardır. aire göre resmi ideolojinin amacı, tarihin düz Aristo mantı ı ile okunmasıdır.

Ece Ayhan, *airlerle Foto raf Çektirmek* adlı düzyazı iirinde de kendi çocuklarını kendi elleriyle bo an ve pe inden de elinde tuttu u bir gülle, resamlara basına da ıtılmak üzere çocuklarla poz veren eski padi ahlarla ça da padi ahları diyalektik bir tarzda ele alarak onları ortak bir noktada öyle bulur:

*imdi çocuklar ve güller dahi yüz vermedikleri için olsa gerektir, müesses ölüm airlerle toplu foto raf çektirmek istiyor (Ayhan 1987: 7).*

Kendi çocuklarını kendi elleriyle bo an padi ahlr (eski/yeni), bir taraftan ellerinde güllerle basına masumiyet pozunu verirlerken, bir taraftan da airlerle ödül vererek gündem de i tirme ekinde aklanmayı hedeflerler.

kinici Yeni iirindeki kopu unu slamî ve mistik bir duyarlılıkla bireysel olarak sürdüren Sezai Karakoç (1933-...?), en güzel ve en çarpıcı çocuk imgelerinden birini *Balkon* iirinde üretir. Balkon, insanın ya am alanını daraltan modern dünya ideolojilerinin üretmi oldukları in ai bir unsurdur, bir di er ifadeyle yarı açık hapishanedir.

*Çocuk dü erse ölür çünkü balkon*

*Ölümün cesur körfezidir evlerde*

*Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların*

*Anneler anneler elleri balkonların demirinde*

*çimde ve evlerde balkon*

*Bir tabut kadar yer tutar*

*Çama ırlarınızı asarsınız hazır kefen  
ezlongunuza uzanıp ölü*

*Gelecek zamanlarda  
Ölüleri balkonlara gömecekler  
nsan rahat etmeyecek  
Öldükten sonra da*

*Bana sormayın böyle nereye  
Ko a ko a gidiyorum  
Alnından öpme e gidiyorum  
Evleri balkonsuz yapan mimarların (Karakoç 1982: 116).*

Sezai Karakoç, evlerin balkonlarını ölümün cesur körfezleri olarak görür. Modern dünyanın mimarlık ideolojisi, adeta her eve “balkon” adı altında bir ölüm körfezi in a etmi , eski evlerdeki geni avluların yerini daracık balkonlar almı tır. aire göre eski evlerin avluları bir ya ama alanıydı, imdiki evlerin balkonları ise ölüm egzersizlerinin yapıldı ı bir alandır. Avlularda ya ama tutunan çocuk, balkonlarda ölümün kuca ına atılır. Evlere ölüm körfezi yapan mimarların elbette ki alnından öpülmez. Modern dünyanın vah i kapitalizm ideolojisi alnından öpülecek mimarları yok etmi tir. Bu yüzden bu dünyada alnından öpülecek masum bir mimar kalmamı tır.

Sezai Karakoç, *Köpük* adlı bir ba ka iirinde de çocu u bir insanın çözümlenmi hali olarak görür ve onu öyle tarif eder:

*Bir insanı al onu çöz çöz çocuk olsun. (Karakoç 1982: 7).*

Sezai Karakoç’a göre çocuk, insanın çözümlenmi ve analiz edilmi halidir. Bu durumda insan (insan-ı kâmil) da çocuklukların toplamıdır.

İir vadisinde Yahya Kemal, Ahmet Ha im, Ahmet Hamdi Tanpınar, Asaf Halet Çelebi ve Behçet Necatigil gibi şairlerin izini süren Hilmi Yavuz (1936-...?), *Hilmi'nin Çocuklu u* adlı otobiyografik şiirinin iki ünitesinde bir taraftan annesinin profilini çizerken bir taraftan da ölümden insanı ve insanın geleceğinde de çocukları okur. Dişer yandan çocuğun ahsında insanı içerik olarak sunar. Tabutun ciltli bir kitap oldu u bir durumda insan onun muhtevasıdır. Çocukluk sonsuzluğa gönderilen lahuti bir kitabın kendisidir.

*Hilmi diyor ki annem*

*Çiçek i lemeli bir lâmbaydı*

*Karartma gecelerinde*

*Tabut kalın ciltli bir kitaptır*

*Senin de çocukluğun bir ceviz tabut muydu*

*Usulca denize bırakılan? (Yavuz 1993: 10).*

İairin çocukluk yılları İkinci Dünya Savaşı yıllarına rastlar. Savaş nedeniyle geceleri karartma uygulanmaktadır. İair, annesini bu karartma gecelerinde i lemeli ba örtüsüyle çiçek i lemeli bir lambaya benzetmektedir. Burada annenin çocuklarını madden ve manen aydınlatma i levi gördü ünü vurgulamak isteriz. Anne ve baba tarafından denize bırakılan çocuk bir anlamda sonsuz u urlanır, dişer bir anlamda da sosyal hayatın çirkef denizine bırakılmı olur. Birinci anlamda çocuk, sonsuzlukta okunacak bir kitaptır. Bizi sonsuzluğa götürecek güzellikler çocuklukta elde edilir. Çocukları sonsuzlukta önce kendisi ve sonra da herkes okur. Ceviz a acından yapılmı sa lam ve kaliteli tabut geleceğe dair umudu imler. Denize bırakılan sa lam bir tabut ölüyü selamete çıkartabilir. Selameti burada iman ve âhiret olarak algılamak da mümkündür. Bu dizelerde özellikle Musa peygamber olayına telmih yapıldı ı görülmektedir. İair dinsel bir olaydan hareketle sosyal alanları yoklamaktadır. Çocuklar, hayatın sosyal denizine salıverilirken aynı zamanda onların ölümüne de gönderildiğinin vurgusu yapılmaktadır. İaire göre çocuk, hayatın sosyal denizine usulca bırakılan bir Musa'dır. İair, Musa'nın çocukluğ u ile kendi çocukluğ u arsasında bir karışılma yapmakta ve kendisinin sarayda deşil de karartma gecelerinin karanlığında büyüdüğüne hayıflanmaktadır.

Türk edebiyatının genç yata zamansız yitirdiği akademisyen şair Ergin Günçe (1938-1983), *Geride Kalın Bir Çocuk...* adını vermiş oldu u şiirinin bir ünitesinde annesi intihar eden bir çocuğun çaresizliğini anlatır.



*Anası bo mu kendini bir ipek gömle iyle*

*Çocuklar gibidir yüzünün bilmecesi*

*Avlunun bu erken saatinde (Günçe 1988: 116).*

aire göre annenin intiharı kar ısında çocuk çaresiz kalmı tır. Annenin çaresizli i ile çocu un çaresizli i iç içe geçmi durumdadır. Kadının intiharının ve masumiyetinin arka planında patolojik bir durum söz konusudur. iirde kadının neden öldü ünü kimse bilmemektedir ve bu bir bilmecedir. Bu dizelerde çocu u ölen bir kadının masumiyeti vardır.

Ataol Behramo lu (1942-...?), iirlerinde çocuk ve anne imgelerine bolca yer veren bir airdir. Hatta çocuk ve anne, Behramo lu'nun iirinin asal unsurlarındandır. Behramo lu, iirlerinde dünyayı çocuklar aracılı ıyla öyle sorgulama fırsatı yakalar. air, *Soru* adlı iirinde bunu öyle dile getirir:

*Çocukların öldürüldü ü korkunç bir dünya bu*

*Sevinci, insanca bir ya amı savunmanın suç oldu u*

*Böyle bir dünyada nedir görevi iirin*

*te airin öncelikle yanıtlanması gereken soru (Behramo lu 1998: 45).*

Behramo lu'nda çocu un kalbindeki a kın kar ılı ı anne sevgisidir. Bir çocuk için anne sesi, seslerin en güzelidir. Çocu un bilinçaltında anne sevgisi hiçbir zaman çıkmaz. Annenin sesi, çocu un kulaklarında en çok bunalım ve gurbet anlarında yankılanır.

## **Sonuç**

Modernite, insanlara çocukluk denilen masumiyeti ya atmadan onları ya lılı a götürmektedir. Dolayısıyla kaybedilen çocukluk/gençlik kayıp nostaljilerle anlatılabilir. Modernle me öncesi veya az/biraz/hafif modernle me dönemlerinde çocuklar hayatı iliklerinde hissederek ya arlardı. Bu yüzden eski iirdeki çocuk imgeleri dura andı. Bu durum elbette iire de yansdı ve çocuk imgelerinde çok boyutlu bir devinim ortaya çıktı. Fakat bu dönemde de ya anmayan bir çocukluk sosyal hayattan kopuk bir ekilde iirlerle alaturka bir nostaljiyle metinle tirilmeye çalı ıldı.

Hiç üphesiz eski ve yeni iirdeki çocuk imgesi örneklerini daha da ço altabiliriz. Sınırlı sayıda vermi oldu umuz örnekler herkese az çok bu konuda bir fikir verebilir. Sonuç olarak klasik ve modern Türk iiri anne ve çocuk imgesi bakımından son derece zengindir. Hatta klasik ve modern Türk iirinin bu konuda dünya iiriyle boy ölçü ebilece ini söylemek hiç de abartılı bir iddia olmaz. Örneklerin çoklu undan da anla ılaca ı üzere divan iiri veya modern iirde çocuk veya anne imgeleri konusu üzerine bütüncül olarak ayrı ayrı doktora çalı maları yapılmalıdır. Klasik ve modern iirdeki çocuk imgesini bütüncül olarak algılamanın/anlamanın/yorumlamanın yolu bu tür evrensel ve doktrinal çalı malardan geçmektedir.

#### **KAYNAKÇA**

Ahmet Ha im. Bütün iirleri, stanbul: Dergâh Yayınları, 1987.

Akta , Hasan. Ça da Türk iirinde Tarihi ahsiyetler ve Eserler. Konya: Çizgi Kitabevi, 2002.

-----, Ça da Türk iirinde Tip ve Karakterler. Edirne: Yort Savul Yayınları, 2006

Ali, Sabahattin. Bütün iirleri. stanbul: Cem Yayınları, 1983.

Behramo lu, Ataol. Kızıma Mektuplar. stanbul: Adam Yayınları, 1998

Berk, İhan. E ik. stanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007

Ça lar, Ece Ayhan. Kolsuz Bir Hattat. stanbul: Beyaz Yayınları, 1987

-----, Bütün Yort Savul'lar. stanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1994.

Çelebio lu, Amil. "Türk Edebiyatında Ya nâmeler" Eski Türk Edebiyatı Ara tırmaları.

Deniz, Sebahat. "Klasik Türk iirinin Sosyal Hayatla İgisinin Çocuk Konusunda De erlendirilmesi", Edebiyat, Edebiyat Ö retimi ve Deyi bilim Yazıları II. stanbul: Pegem Yayıncılık, 2006.

Ergülen, Haydar. Nar. stanbul: Adam Yayınları, 2002.

lhan, Attila. Ben Sana Mecburum. Ankara: Bilgi Yayınları, 1994.

Karakoç, Sezai. Körfez/ ahdamar/Sesler. stanbul: Dirili Yayınları, 1982.

Kavruk, Hasan. eyhüliislâm Yahyâ Dîvânı. Ankara: Milli E itim Bakanlı ı Yayınları, 2001.

Kısakürek, Necip Fazıl. Çile. stanbul: Büyük Do u Yayınları, 1976.

Kurnaz, Cemal. Hayâlî Bey Divanı Tahlili. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlı ı Yayınları, 1987.

Külebi, Cahit. Bütün iirleri. stanbul: Adam Yayınları, 1996.

Nazım Hikmet. Son iirleri. stanbul: Adam yayınları, 1989.

-----, Bütün iirleri. stanbul: YKY, 2007.

Necatigil, Behçet. Bütün iirleri I. stanbul: Cem Yayınları, 1981.

Soysal, lhami. 20. Yüzyıl Türk iiri Antolojisi. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1988

Umran, Sedat. Ak am iirleri. stanbul: Kırkambar Yayınları, 1998.

Yavuz, Hilmi. Gülün Ustası Yoktur. stanbul: Can Yayınları, 1993.